

tionem, et hæreditas æquis portionibus deveniet ad liberos, ut ibi habetur, et ita vult Alexand. in dict. authent. *ex causa*, col. fin. vers. *limitatur etiam ista authent.* et adde Bald. in l. *et in epist. C. de fideicom.* dum tenet, quod etiam si pauperes sint instituti, filio præterito, præteritus filius dicet testamentum nullum, et pauperes iustituti nihil consequentur, allegat dict. authent. *ex causa*.

(8) *Mandas.* Extende etiam in legatis relictis sub falsa demonstratione, juxta l. *si non designata, C. de fals. causa adject. legat.* secundum Salicetum ibi; licet ibi contrarium voluit Angelus: et opinionem Saliceti approbat Alexand. in dict. authent. *ex causa*, colum. antepenult. Utrum autem legata relicta filio præterito, qui testamentum rupit, debeantur? Gloss. movit istam quæstionem in l. *maximum vitium, C. de liber. præter.* super verbo *totius substantiæ*, et ponit opiniones, non se firmans. Bart. in l. *filium, §. 1. D. de legat. præstand.* refert, quod Martin. Silla disputavit hanc quæstionem, et tenuit, quod non debeantur ei, qui impugnavit testamentum; cujus opinionem tenet ibi Bart. quem videas plenus in hoc loquentem, et idem tenentem in dict. authent. *ex causa*, colum. 9. et in princ. 10. et ista opinio Bartoli tenetur per Alexand. post alios quamplures per eum relatos, in dict. l. *maximum vitium*, ad fin. Quid etiam si unus ex filiis esset institutus, et ab eo legatum relictum, et alii præteriti, vel exhæredati rompant testamentum; an tale legatum debeatur ab omnibus, vel solum ab instituto? Vide textum cum glossa in l. *nonnunquam, §. 1. D. de legat. præstand.* Quid etiam si testator fecerit primum testamentum validum, et secundum fecit invalidum propter vitium præteritionis; utrum hoc casu hæredes scripti in primo testamento tenebuntur præstare legata relicta in secundo? Bart. in l. *si jure, D. de legat. 3.* simpliciter tenet, quod sic, volens, quod authentica *ex causa*, etiam habeat locum in isto casu: contrarium tamen tenet Angel. in consil. 186. incipit, *Berta habens virum*, motus ex eo, quod dicta authentica et in corpore, unde sumitur, corrigit jura antiqua eo casu, quo rupto testamento vadit hæreditas ad succedentes ab intestato: ergo cum simus in correctoriis, non debet fieri extensio ad similem casum. Et istam opinionem Angelij post alios sequitur Alexand. in dict. authent. *ex causa*, col. fin. limitans post Bart. nisi in secundo testamento esset clausula codicillaris, licet in hoc contrarium etiam tenuit Bald. in l. *si filius, qui in potestate*, in ultimo dicto, *D. de liber. et posthum.* et in dict. authent. *ex causa*, colum. 12. vers. 3. *quæro*, et Joann. de Imol. in cap. *cum esses, de testam. 5.* charta Quid autem in donationibus, causa mortis, an conserventur similiter sicut legata? Vide Bald. quod sic, in l. *licet*, ad fin. *C. de pact.* vide etiam Bald. in l. 2. col. 3. *C. quid. res judic. non nocet*, et Bart. in dict. authent. *ex causa*, colum. antepenult. *de substitutione pupillar.* Vide l. 10. tit. 5. supra ead. *Partit.* ubi etiam vide, quæ dixi in exemplari substitutione. De fideicommissio universalis, an conservetur? Bart. tenet, quod sic, in l. *ita tamen, §. quotiens, D. ad Trebell.* post Gloss. ibi, et idem tenet Bald. in dict. authent. *ex causa*, col. 10. vers. *secundo oppono*, et ibi dicit, quod filius habebit legitimam, et reliquum vigore fideicommissi restituet, et hanc dicit communem opinionem Alexand. in dict. authent. *ex causa*, col. 3. et in dict. *§. quotiens*, colum. 4. dicit, hanc esse magis communem opinionem: moventur ad hoc Doctores, quia per dictam authenticam cætera firma manent, et appellatione cæterorum venit fideicommissum universale, ut in dict. *§. quotiens*, et l. *si servum, §. 1. D. si quis omiss. caus. testam.* et hoc videtur tenendum etiam stante ista lege Partitarum, quæ non ita largè dicit de cæteris in testamento contentis, et suppleri debeat in hoc per alias II. juris communis, quibus ista noluit derogare, et bene confert ad hoc l. 11. in fin. supra, tit. 1. ibi cum dicit, *mas las mandas, e las otras cosas*: et de aliis etiam, quæ veniunt sub appellatione cæterorum, vide per Bald. in dict. authent. *ex causa*, col. 10. Alias etiam limitationes ad istam legem et dictam authenticam, vide per Guilielm. Benedict. in repetit. cap. *Raynutius, de testam.* in verbo *in eodem testamento relinquens*, fol. 227.

(9) *En el título.* Vide in l. 4. et 10. supr. tit. 7.

TITULO IX.

DE LAS MANDAS QUE LOS OMES FAZEN EN SUS TESTAMENTOS (a).

Mandas fazen los omes en sus testamentos, por sus animas, o por fazer bien a algunos, con quien han deudo de amor, o de parentesco. E pues que en los otros titulos ante deste fablamos de los herederos, que heredan todos los bienes de aquellos que los establecieron. E otrosi de los desheredamientos, que se fazen a derecho, o a tuerto, contra aquellos que deuen heredar. Queremos aqui dezir de las mandas, que dexa el testador de cosas señaladas en su testamento. E mostrar que cosa es manda. E quien la puede fazer. E quien non. E en que manera. E de que cosas. E como se puede reuocar, o dêsatar. E quien la puede demandar, despues que fuera fecha. E en que tiempo. E en que lugar.

(a) Tít. 2, lib. 3 del F. V. de Cast.—Tít. 5, lib. 3 del F. R.—Tít. 20, lib. 10 de la N. R.

TITULUS IX. DE LEGATIS.

LEY I.—Que cosa es manda, e quien la puede fazer, e a quien, e en que manera (a).

Manda es una manera de donacion (1), que deja el testador en su testamento, o en cobdicilo, a alguno por amor de Dios, o de su anima, o por fazer algo aquel a quien dexa la manda. Otra donacion fazen, a que dizen en latin, donatio causa mortis, que quier tanto dezir, como cosa que da el testador a otro, cuydandose morir. E desta fablamos en el titulo de las Donaciones (2). E puede fazer tal manda, o tal donacion, todo ome que ha poder de fazer testamento, o cobdicilo (3). Otrosi dezimos, que a todos aquellos puede ser dexada manda, que pueden ser establecidos por herederos (4); e quales son los que pueden esto fazer, e quales non, mostramos cumplidamente en las leyes que fablan en esta razon, en el titulo de los Testamentos (5), e en el titulo de los Establecimientos de los herederos (6). Pero dezimos, que maguer acaeciesse, que alguno ouiesse tal embargo en el tiempo que le mandassen algo en el testamento, que estonce non lo pudiesse auer de derecho, si en el tiempo que muriesse (7) el testador, fuesse libre de aquella razon que gelo embargaua, non deue perder la manda que le fue dexada, ante la deue auer.

(a) LL. 1 y 6, tít. 5, lib. 3 del F. R.—LL. 13, 15, 16 y 17, tít. 1 de esta Partida.

LEX I.—Legatum est quædam donatio in testamento, vel codicillo relicta, et potest legari ei, qui potest hæres institui. Item si legatarius non sit capax tempore testamenti, sufficit quod sit capax et liber tempore mortis testatoris. Hoc dicit.

(1) *De donacion.* Adde l. *legatum, D. de legat. 2.* et *Instit. de legat.* in princ. ubi etiam additur *ab hærede præstanda*. Quid autem si ipse testator in vita rem legatam tradat legatario, an tunc transeat in novam donationem, et incipiat esse donatio inter vivos? Dinus voluit, quod sic; Rayner. quem sequitur Alberic. in dict. l. *legatum*: tenet contrarium, imò quod adhuc retineat suam naturam legati, vide ibi per Bartol. distinguentem, an solvat simpliciter, vel exprimitendo ex causa legati.

(2) *En el título de las Donaciones.* In l. fin.

(3) *Cobdicilo.* Adde l. 2. *D. de legat. 1.* et l. *tam is, D. de donat.*

caus. mort. prohibitus ergò testari, vel codicillari, non poterit legata, vel fideicommissa relinquere: unde Cardinales, qui non possunt testari nisi de licentia Papæ secundum consuetudinem Romanæ Curie, ut voluit Hostien. in summa, tit. *de pœnit. et remis. §. cui confitendum*, vers. *cui autem debent*, vel Episcopi de rebus ecclesiæ intuitu acquisitis, ut in cap. 1. *de testam.* non poterunt legata, nec fideicommissa de talibus rebus relinquere: de qua materia vide notabile consilium Socin. 3. vol. consil. 91. et Socin. junionis consil. 89. 1. vol.

(4) *Por herederos.* Adde *§. legari, Instit. de legat.*

(5) *En el título de los testamentos.* Vide in l. 15 cum sequent.

(6) *En el título de los Establecimientos de los herederos.* Vide in l. 3. et 4. et 5.

(7) *Muriosse.* Adde l. *si mihi et tibi, §. regula D. de legat. 1.* et l. *si servus ejus, D. de acquir. hæret. et l. si cognatis, D. de reb. dub. et l. si deportati servo, D. de legat. 3.* 1. respon. et l. *non intelligitur, D. de jure fisci, §. 1.* et Gloss. in dict. l. *si cognatis*, et approbatur hic opinio illorum qui in legatis dicebant capacitatem spectandum in legatario tempore mortis, ut t adit Lucas de Penna in l. 1. *C. de delator. lib. 10.*

LEY II.—Quando muchos herederos son establecidos en el testamento, como el vno dellos puede auer la manda que le dexasse et testador, maguer non quiesse ser heredero.

Muchos herederos de so vno dexando algun ome en su testamento, si mandasse alguno dellos señaladamente alguna cosa, demas que a los otros herederos, dezimos que este atal, maguer desamparasse la heredad del fazedor del testamento, que deue auer por razon que era establecido por heredero con los otros, non se le embarga porende, que non aya la manda (1) de la cosa señalada, que le dexo el testador. Fuera ende, si le fuesse defendido señaladamente en el testamento, que non ouiesse la manda (2) si dexasse la herencia, non queriendo ser heredero della.

LEX II.—Pluribus hæredibus in testamento relictis, si uni eorum testator singulariter aliquid legat, et is velit hæreditatem repudiare, potest; sed nihilominus legatum habebit, nisi testator prohibuit legatum repudianti hæreditatem. Hoc dicit.

(1) *La manda.* Concordat cum l. *qui filibus, §. fin. cum l. sequenti, D. de legat. 1.* et eod. tit. l. *filio quem pater*, et cum l. *miles, §. pro parte, D. de legat. 2.* et cum l. *cum responso C. de legat.* et istud est utile, quando hæreditas est multum implicata, et hæres institutus vult potius prælegatum, quia lites execratur, secundum Bald. et Joan. de Imol. in dict. *§. fin.* Hinc orta fuit decisio l. *Tauri 21.* quod filius melioratus in tertio, et quinto bonorum potest acceptare meliorationem, et repudiare hæreditatem, et habetur etiam in l. 29. de dote et aliis donationibus; tamen in casu dictæ l. 21. detrahitur pro rata æs alienum, sive melioratio facta fuerit in certa re, sive in certa parte bonorum, et in hoc est illa lex singularis et notanda; et bene facit l. *si quis servum, §. fin. cum l. sequent. de legat. 2.* Et certè quando melioratio est in quota bonorum, satis ratio suadet quod melioratus pro rata teneatur ad debita, cum bona dicantur deducto ære alieno, l. *subsignatum, §. bona, D. de verbor. sig. l. mulier bona, D. de jur. dot.* Quando verò fuit melioratus in re certa, non militat ista ratio, et cum sit legatum rei particularis, legatarius non videbatur teneri ad debita, argumento l. 1. *C. si cert. pet.* et bene confert, quod notat Bartol. in l. fin. *D. de usufruct. l. gat.* vers. *quæro quid si legatur*, ubi dicit, quod si legatur tertia pars bonorum mobilium et immobilium, videtur legatum certarum rerum, quia et jura et actiones non continet, et sic talis legatarius non debet gravari oneribus creditorum, ut in *§. si quis una, Inst. de fideicommiss. heredit. l. si hæreditatem, §. 1. D. mand.* et in donationibus donatarius non obligatur creditoribus hæreditariis, sed hæres donatoris, l. *æris*, et l. *si patri, C. de donat.* et l. 2. *C. de revocand. his quæ in fraud. credit.* quod procedit necdum in donatione rei particularis, sed etiam in donatione tertie, vel quintæ partis bonorum, prout latè consuluit Decius consil. 237. incipit, *in casu proposito.* Et fortè ratio illius decisionis fuit, quia cum omnia bona, excepta quinta

T. IV.

parte, sint legitima filiorum juxta II. hujus regni, si legatarius vel donatorius partis bonorum haberet talem partem liberam ab onere creditorum, filius fieret præjudicium in sua legitima, ex qua deberent solvere creditoribus, cum legitima intelligatur deducto ære alieno, l. *§. Papinianus, §. quarta, D. de inoffic. testam.* Et ideo ne fiat præjudicium filiis in legitima, legatarius vel donatarius tertie partis, vel quintæ honorum in effectu tenetur ad debita, quia debet prius detrahi omne æs alienum, ut tradit Paul. de Cast. in dict. l. *si quis servum, §. fin.* sicut enim revocantur legata propter æs alienum, ut in l. fin. *§. sin verò*, vers. *licentia, de jur. deliber.* sic etiam revocantur propter debitum honorum subsidium, l. *ex facto, §. unde scio, D. de hæret. inst.* et notat Gloss. in dict. l. 1. *C. si cert. petat.* quæ ratio ita militat, si tertium vel quintum assignetur in omnibus bonis, sive in certa re particulari. Et hæc nota pro declaratione, et intellectu dictæ legis Tauri, et eorùm, quæ tradunt Doctores in locis de quibus supra; nam ubi cessaret istud præjudicium in legitima filiorum, si donaretur, vel legaretur certa res, tunc nihil detraheretur, de re donata vel legata ratione æris alieni. Sed hæres teneretur, quando hæreditas esset solvendo, nam si non esset solvendo, tunc procederet, quod habetur in dict. l. fin. *§. sin verò*, vers. *licentia, C. de jur. deliber.* non ergo est dicendum, quod dicta lex Taurina corrigat II. juris communis, et dicta Doctorum, prout in hoc dixit quidam ex interpretibus dictarum II. Tauri; imò ejus dispositio conformis est cum jure communi: et cave ne decipiaris, cum legeris dictum concilium Decii, cum vult, quod de donatione tertie vel quartæ partis bonorum non detrahatur æs alienum pro rata, sed quod totum onus spectet ad hæredem, quia hoc esset falsum, et contra textum in dict. l. *si quis servum, §. fin. cum l. sequenti*, et contra glossam ibi communiter approbatam; quæ licet loquatur in legato, idem est dicendum in donatione, cum legatum sit donatio, supra eod. l. 1. et quia est eadem ratio, cum bona intelligantur deducto ære alieno, et Bartolus quem ad suum propositum allegat Decius in dict. *§. fin.* non negat, imò assentit, quod de tali legato deducendum sit æs alienum: et quando facit differentiam in legato omnium bonorum, et partis bonorum, est respectu Trebellianicæ, et respectu deducendi pro rata æs alienum, ut in legato omnium bonorum intelligatur non deducto ære alieno, et sic universaliter transeat in eum debita, et credita; secus autem in legato partis bonorum, ut tunc deducatur æs alienum.

(2) *Que non ouiesse la manda.* Adde l. *sed si non, D. de legat. 1.* cum II. sequentib. quas vide.

LEY III.—Como el fazedor del testamento puede obligar a aquellos a quien manda algo en el, que den a otri, fasta en aquella quantia que les dexa.

Puede el testador mandar, e obligar en su testamento, o cobdicilo, a aquel que estableciere por su heredero (1), que de, o pague alguna cosa a otri. Esse mismo mandamiento puede fazer todo ome a aquellos que han derecho de heredar lo suyo, si muriere sin testamento (2) (a). E estos herederos lo deuen cumplir luego (3) que son apoderados de la herencia del finado. E aun dezimos, que si el testador mandasse a alguno de aquellos a quien el ouiesse dexado de lo suyo señaladamente, que de aquello que le mandava, que diesse alguna cosa a otri, tenuto es de lo cumplir (4), fasta aquella quantia (5) que montasse aquello que el auia dexado por manda. E non tan solamente son obligados a cumplir esto que diximos, los sobredichos en esta ley, mas avn los herederos dellos (6). Fuera ende, si el testador desheredasse su fijo menor de catorze años, e mayor de diez años e medio (7) por alguna razon derecha; e estableciesse a otro por heredero del moço, en los bienes que le viniessen de parte de su madre, en tal manera, que si el moço muriesse ante que fuesse de edad de catorze años, este que fuesse establecido por heredero, lo heredasse; e mandasse a este atal,

que de los bienes que heredasse del moço, diesse alguna cosa a otro: tal mandamiento como este non obligava al substituto (8), nin es tenuto de lo cumplir. Ca asaz abonda (9) al padre de poder desheredar su fijo, e establiescer otro por heredero en lugar del, en los bienes que el fijo gano de otra parte.

(a) Sin embargo no se puede gravar ni con condiciones ni de otro modo la porcion legitima. Véase nuestra nota á la L. 9, tít. 4 de esta Partida.

LEX III. — Possum gravare heredem meum ex testamento, vel ab intestato aliquid alii dare, et etiam legatarium usque ad legati valorum: sed si filium majorem decem annorum cum dimidio exheredo, ei dato substituto pupillariter, non possum substitutum in aliquo dando gravare. Item hæres hæredis, vel legatarii tenetur, sicutis cui successit. Hoc dicit.

(1) *Su heredo.* Adde l. 1. §. *sciendum*, et l. 1. *si ita fuerit*, D. de legat. 3. et *Inst. de legat.* in princ.

(2) *Sin testamento.* Adde dict. l. *si non fuerit*, et l. *si quis*, et l. *conficiuntur*, in princip. D. de jur. condicill. à filio tamen præterito, licet suos hæres erit, fideicommissum relinquit non potest, l. *ex filio*, et ibi vide Bart. D. de legat. 3. l. *quidam*, C. de fideicommiss. aicebat tamen Bald. in l. 1. C. de honor. possess. contra tabul. in 2. oppos. quod si testator gravat præteritum sub conditione, si hæreditas ad eum pervenit, quod valet; secus si eum non putat successurum, et tamen gravat, argumento l. *sed et si sic*, §. 1. D. de legat. 3. quod dictum videtur contra dict. l. *ex filio*, et idem Bald. contrarium ibi voluit, quia ex quo præteritus nominatim est gravatus, non tenet legatum, neque conservaretur per authent. *ex causa*, et l. fin. supra tit. 8. Si tamen generaliter gravaret venientes ab intestato, ut puta, si appossuit clausulam codicillarem, tunc præterito succedente valet etiam legatum. Et idem vult Angel. in dict. l. 1.

(3) *Cumplir luego.* Nam hæreditatis aditio moram legati quidem petitioni facit, licet cessionis diei non, l. *hæredis*, D. quando dies legat. ced. et rei legatæ verè dominium transit ab adita hæreditate, et quæ rei legatæ accedunt. l. *si tibi homo*, §. *cum servus*, D. de legat. 1. et ibi vide per Bart. quid de fructibus, et accessionibus rei legatæ ante aditam hæreditatem; et vide etiam in materia Bartolum latè in l. in fideicommissaria, in princ. D. ad Trebell. et l. *si quis bonorum*, et ibi Bart. Ang. et Imol. D. de legat. 1. et Bart. et Imol. in l. *servo legato*, in princ. D. de legat. 1. et Bald. in l. *grege*, D. de legat. 1. et in l. fin. §. *sed quia*, C. communia de legat.

(4) *Tenudo es de lo cumplir.* Adde dict. l. 1. §. *sciendum*, D. de legat. 3. et l. 1. *ab eo*, C. de fideicommiss.

(5) *Fasta aquella quantia.* Adde l. 6. infra eod. nam in eo quod excedit, non tenet gravamen, ut in dict. l. *ab eo*, et in l. *cum quisuzori*, §. 1. D. de dot. præleg. et l. *facta*, §. *si Titius*, D. ad Trebell. Quid autem de fructibus, quos habuit; an etiam in illis possit gravari? Videtur, quod sic, ut in dict. §. 1. et ibi vide Bartol. hoc intelligentem, quando constaret hoc fuisse de mente testatoris, aliàs secus, ut in l. *quod his verbis*, in princ. D. de legat. 3. et adde l. *filiosfamilias*, §. *apud Marcellum*, D. de legat. 1. et l. *Stichus*, §. *Titia*, D. de alim. et cibari. legat. et textus notabilis, ubi vide glossam fin. et ibi Paul. de Castr. in l. *quod de bonis*, §. *quod avus*, D. ad leg. Falcid. et ad istam legem adde etiam l. *Imperator*, §. *si centum*, D. de legat. 2. ubi ponit regulam, quod oneratus in quantitate non potest ultra gravari, quam sit quantitas, et ejus usuræ, et l. *si cui*, D. de fideicommiss. libert. et eod. tit. l. *generaliter*, §. *si quis alienum*, ubi bonus textus in l. *si debitor*, in princ. et in §. *in fideicommissaria*, et in istis ll. habetur una limitatio in ista materia, ut procedat, quando quantitas cum quantitate compensatur; secus si cum specie propria, veluti si pecunia accepta, rogatus sit servum proprium manumittere, vel rem propriam quamquam majoris pretii restituere, nam legato percepto, tenetur, etsi plus res sua, vel servus valeat, ut infra eod. l. 6. in dict. §. *si centum*, et in dict. l. D. de fideicommiss. libert. et idem dicendum, si legaret speciem propriam animo compensandi cum debito, quod legatario debebat; nam legato percepto non poterit legatarius dicere, quod species sibi legata valet minus, quam quantitas sibi debita, et quod ideo petit residuum, glossa notabilis in l. *creditorum*, D. de legat. 2. quæ ad hoc allegat dict. §. *si centum*: et il-

lam glossam dicit ibi singulariter notandam Rapha. Cuma. Et Joan. de Imol. dicit eam menti tenendam, cum qua secundum eum transeunt Dinus, et Bartolus: idem tamen Joan. de Imol. sub dubio fortè dicit, quod dicta glossa videtur contra l. *civitatibus*, §. fin. D. de legat. 1. cum ibi notatis Paul. de Castro. in l. *cum ab uno*, D. de legat. 2. et in l. *si compensandi*, C. de hæred. instit. distinguit, quod, aut testator legat aliquid animo compensandi, et plus non didicit, et tunc dato, quod legatarius legatum agnoscat, non tenetur compensare, nisi pro rata valoris rei legatæ, l. penult. §. fin. D. de alimentis et cibari. legatis. Aut adjecit testator, quod nihil amplius petere possit, et tunc si agnoscat legatum creditor nihil amplius petere poterit, dato quod legatum minus valeat, quam sit debitum; et cum hoc dicto Pauli videtur transire Alexand. cons. 132. incipit, *viso instrumento divisionis*, 2. vol. Consideranda sunt verba, quibus debitor legat speciem animo compensandi cum quantitate; nam si diceret, *lego pro debito*, seu *loco debiti*, satis apparet, quod prohibeat, ne plus petat: vide in hoc, quod tradit Salicet. in l. fin. C. de his quæ sub mod. legat.

(6) *Los herederos dellos.* Dupliciter potest hæc littera intelligi, vel quòd hæres hæredis teneatur ad legata, sicut etiam ipse hæres, quia hæres hæredis testatoris est hæres, l. *si quis filium*, §. fin. D. de acquir. hæred. l. fin. C. de codicil. vel quòd etiam ab hærede hæredis, vel legatarii possit legari, vel fideicommissi, l. *si fuerit*, §. 1. cum l. sequenti, D. de legat. 3. et in hunc sensum loquutus est Azo. C. eod. in summa ad fin. 1. col. cujus dicta prosequitur ista lex.

(7) *Diez años e medio.* Nam ante istam ætatem non posset committere causam ingratitudinis, ut habetur supra tit. 7. in l. 2. et notat Gloss. in §. *non solum*, *Instit. de pupillari substit.*

(8) *Substituto.* Concordat cum l. *ab exheredati substituto*, D. de legat. 1. et cum l. *cum quidam*, C. de legat. et adverte quia ista lex non exprimit, an hoc procedat, et si pater filio exheredato aliquid legaverit, ut neque respectu talis legati substitutus exheredati possit gravari, quod tamen clarè exprimit dicta l. *cum quidam*, et l. *qui fundum*, §. *qui filios*, D. ad leg. Falcid. quæ extensio ita fuit mirabilis Doctoribus scribentibus in dictis legibus, quòd neque ipsi, neque Glossa sciverunt dare rationem illius dispositionis, et meritò, cum illa dispositio adversari videtur juribus disponentibus, quòd quando pater filio exheredato legat, potest eum gravare ratione talis legati, l. *coheredis*, §. *cum filia*, D. de vulg. et pupill. et l. *ab eo*; C. de fideicommiss. si ergo potest legare ab exheredato, multo fortius ab ejus substituto, l. *si fuerit*, §. 1. de legat. 3. et supra in ista lege hoc satis colligitur. Ex quo fortè videretur dicendum, quòd cum talis extensio careat ratione, et ista lex Partitarum illam hic non expressit, quòd non sit servanda in his regnis talis dispositio tanquam ratione carens, et non approbata istis ll. Partitarum: in contrarium tamen videtur, quia ista lex sumpta est à dictis Azon. C. de legatis, in summa, ad fin. 1. col. nam cum tractat, à quo possit legari, subiungit: *Item ab hærede hæredis mei, et ab hærede legatarii mei*, ut D. de legat. 5. l. *si fuerit*, §. 1. nisi in casu quando filium impuberem exheredavi, et eidem substituti, item ei legatum reliqui; nam licet exheredatum, cui reliqui legatum, possum onerare, non tamen onero substitutum ejus, ut infra eod. l. *cum quidam*: hæc sunt verba Azonis. Et sic ista lex cum posuerit dictam regulam, quòd ab hærede hæredis vel legatarii possum legere, excipit istum casum, et licet non exprimat quando datum fuit legatum exheredato, satis hoc videtur includere, cum istum casum ponat pro fallentia regulæ, quia aliàs non esset casus fallentis in casu, quo ab hærede legatarii legeretur; et cum ista lex non reprobet talem dispositionem juris communis, neque hoc dicat, videtur velle, quòd illud remaneat, nam si aliud voluisset, expressisset, prout fecit in casu l. 9. tit. 15. infra ead. Partit. Et limita istam legem dupliciter: primò per textum in dict. l. *qui fundum*, §. *qui filios*. Secundò, per textum in l. *in ratione*, la 1. §. fin. D. ad legem Falcid. secundum Bald. Angel. et Alex. in dict. l. *cum quidam*. ubi etiam Jason. adducit aliam limitationem, quæ secundum eum fuit Joan. Fab. in §. *non solum*, *institut. de pupill. substitut.* quando filius fuit exheredatus bona mente, et ad provisionem filii, ut tunc possit legari etiam ab ejus substituto in relictis sibi, quod Joan. Fab. non dicit, sed Angel. de Aret. hoc infert attenta ratione dictæ l. *cum quidam*, quæ fuit in exheredantis odium: et licet Jason. ibi dubitet de hoc dicto, ex eo quia ratio injuriæ exheredationis non videtur bona ratio, nam cum filius exheredatus sit ille, qui immediatè patitur injuriam exheredationis, ipse est, à quo non deberet posse legari

attenta injuria exheredationis, non ab ejus substituto, qui nulla injuria afficitur; tamen dictum Angeli videtur sustentabile, ex quo lex ista Partitarum approbare videtur dictam rationem, ut dicam in gloss. sequenti.

(9) *Abonda al padre.* In istis verbis, quæ hic ponuntur videtur approbari illa ratio, quod dispositio dictæ l. *cum quidam*, et dict. §. *qui filios*, l. *qui fundum*, D. ad leg. Falcid. sit in odium exheredantis: quæ fuit opinio Azon. quam ibi ponit Glossa, quæ secundum Alexand. ibi est magis communis. Et certe ratio ista applicata: d casum hujus legis, in qua nihil exprimitur de legato facto filio exheredato, satis concludit; quando verò legatum est relictum, non solum non concludit, imò auget difficultatem, quia si hoc est in odium exheredantis, à fortiori non deberet valere fideicommissum ab ipso exheredato, quam si fieret ab ejus substituto, ut dixi in gloss. præcedenti.

LEY IV.—Como el fazedor del testamento puede obligar a los herederos de aquellos a quien manda algo en el, que den a otro, fasta en aquella quantia que les dexa (a).

Si el testador, quando establiesciese por su heredero a alguno, dixere en su testamento assi: Quien quier que sea heredero de mi heredero, mando que de a fulano tantos maravedis; o si dixesse: Ruego a aquel que ha de heredar lo mio, que mande a su heredero, que faga, o de tal cosa (1) a otro: que tal manda, dezimos, que vale, e es tenuto de la cumplir aquel que heredare los bienes del heredero del testador. Mas si en el establecimiento del heredero dixesse el testador: Establezco a tal ome por mi heredero; e si acacesciese que fulano (nombrandolo señaladamente) heredare los bienes deste mi heredero quando muriere, mando que de tal cosa, o tantos maravedis, a tal ome; dezimos, que tal manda non vale (2), nin es tenuto aquel a quien nombro, de la pagar. E esto es, porque este atal non es heredero del otro, por juyzio del testador, mas por aventura (3), e porende aquel non es obligado de pagar tal manda. Ca ningund ome non puede obligar a otro, que de alguna cosa por el, si non le ouiere el dado algo (4) de lo suyo.

(a) L. 43, tít. 5, lib. 3 del F. R.

LEX IV.—Possum meum heredem, vel legatarium gravare, ut heredi suo quid dare, vel facere mandet; sed si dico, mando, quod si talis fuerit hæres mei hæredis, det tali tantum, non valet, quia non iudicio meo est hæres, et quia quem non honoro, onerare non queo. Hoc dicit.

(1) *O de tal cosa.* Et dato, quod ipse hæres rogatus à testatore non roget heredem suum, ut det vel faciat, debetur fideicommissum, ut ista lex vult, et etiam D. de legat. 3. l. *si fuerit*, §. *si quis*, et ibi notat Bald. et facit ad quæstionem, ut si condens majoratum gravet successorum, ut etiam ipse talem rem vel quantitatem ponat in majoratu, quod licet ipse successor non ponat, haberi debeat pro apposita, ex quo successor habuit majoratum; vel saltim compelleretur ipse, vel hæres ejus, ut ponat: quod videtur intelligendum, juxta ea quæ dixi supra in l. proxima in gloss. super verbo *fasta aquella quantia*.

(2) *Non vale.* Adde l. *sed et si sic*, D. de legat. 3. et sic habes, quod nominatim à persona non honorata non potest relinqui fideicommissum, licet postea à casu fortunæ ille succedat præter iudicium testatoris; ex quo infert Bald. in dict. l. *sed et si sic*, quam legit sub l. *si fuerit*, §. *si quis*, quod si testator dicat, *instituo filium meum heredem, et si decesserit cum filia hærede, rogo quòd illa filia det centum*, quod non tenet istud fideicommissum; debet ergo secundum eum verba gravaminis dirigere in ipsum filium institutum hoc modo: *si decesserit cum filia hærede, rogo ipsum filium institutum, quòd det centum*, quod dicit multum esse advertendum in forma gravaminis; quod dictum, vel est corruptum in meo libro, vel non videtur esse verum, nam ex quo ego possum legare, et fideicommittere ab

hærede hæredis mei, ut supra l. proxima. et in dict. l. *si fuerit*, §. 1. talis filia hæres potuit sic gravari: quando verò non adjiceretur *cum filia hærede*, sed tantum, *cum filia*, tunc procedere posset dictum Baldi. Et in materia majoris multum debet attendi ad formam gravaminis, et fideicommissi, juxta ea quæ notat Bart. in dict. l. *sed et si sic*, et in l. *Centurio*, col. 12. vers. *quaro ulterius*, D. de vulg. et pupill. et quia est dubia in illa decisio Bartoli: vide latè per Alexand. consil. 105. 1. vol. et consil. 185. 2. vol. et Cornel. consil. 184. vers. *et licet Bart.* et 3. vol. consil. 24. et Decium. consil. 27. dicentem, quod in illo puncto communis opinio est contra Bart. et idem dicit consil. 421. Paulus tamen in consil. 5. vol. 1. consuluit secundum illam doctrinam Bart. et Alex. licet se fundet ex aliis etiam mediis, consil. 64. 5. vol. ubi refert Rapha. dicentem opinionem Bartoli esse communem. Sunt etiam consideranda verba fideicommissi, an gravamen videlicet sit scriptum in rem, et sic hæreditas sit gravata vel ne; nam tale gravamen in rem scriptum afficit rem, ad quemcumque vadat, ut in eleganti quæstione tradit Bald. in l. *præcibus*, col. penult. *extra quæritur*, C. de impuber. et aliis substit. et bene facit l. *planè*, la 2. §. *qui rogatus*, in fin. D. de legat. 1. quòd quando ab initio fideicommissum est utile, quia est impositum ei, cui potuit imponi, licet alii acquiratur hæreditas facto illius, cui erat impositum, ideo expirat oneris impositio, argumento l. *à patre*, D. de legat. 3. et l. *si alienus*, D. de legat. 2. et notat Alberic. post Dinum, in dict. l. *sed et si sic*: et adverte quod quando aliquid est relictum alicui ad certum tempus, et post illud tempus alii, videtur gravari primus legatarius, licet verba gravaminis ad eum non referantur, l. *codicillis*, in princ. et ibi Bart. D. de usufruct. legat.

(3) *Por aventura.* Sic et alias: notat Gloss. quòd non proficit fieri facto in l. 2. D. de condit. et demonstrat. et tradit Gloss. in cap. *remittuntur*, §. *hinc notandum*, super parte non nisi, 25. quæst. 5. et ignoranter præsentans bannium non gaudet præmio statuti, l. *si is qui*, §. *quod si servus*, et ibi Bart. D. de acquir. rer. domini. et in l. *genero*, D. de his qui notant infam. et per Bald. in l. *si quis hæredem*, C. de instit. et substit. Vide tamen in hoc quod de interficiente exbannitum, etiam si ignoret bannium, notat Bartolus per textum ibi, in l. *inter omnes*, §. *rectè*, vers. *ultimo hunc*, §. *allego*, D. de furt. et adde de eo, qui in veritate est iudex delegatus, sed ipse non scit, an tenet sententia, Bart. in l. *multum*, D. de condit. et demonstrat. et Nicol. de Neapol. in l. *quæro*, D. de eo qui pro tutor. Et de processu contumacie punitivo, an valeat, quando iudici non constituit de contumacia? Bart. tenet, quòd non, quia ignorat fundamentum sui processus; vide per eum in dict. l. *multum interest*, et in l. *si finita*, §. *Julianus*, D. de damno infect. per Abb. in cap. *quoniam contra falsam*. col. 6. de probat. Et an in contractibus oporteat conditionem potestativam impleri ex proposito? Vide Jason. quòd non, in l. *cum filiusfamilias*, in §. *in hac*, in princ. D. de verbor. obligat.

(4) *El dado algo.* Vide supra in l. proxima.

LEY V.—Porque razon el heredero non es tenuto de pagar las mandas, que el señor de la herencia ouiere dexadas (a).

Diximos (1) en las leyes ante desta que todo heredero es tenuto de cumplir las mandas de aquel cuyos bienes hereda, quier los herede por razon de testamento, o sin testamento. Pero casos y a, en que non seria assi. E esto seria, como si algund ome, que non fiziesse testamento, dixesse assi ante testigos: A fulano (2) que es mi pariente mas propinco, que ha derecho de heredar lo mio, mandole, que de tantos maravedis a tal ome (b). Ca si este atal non quisiesse ser heredero de los bienes de aquel que le esto mandava, e lo entrasse otro, que fuesse mas cercano pariente despues del (3), non seria obligado este postrimero heredero de pagar tales mandas; como quier que lo fuera el primero, a quien el auia nombrado, si ouiere recebido la heredad. Mas si este (4) que tomo la herencia del muerto, era en equal grado de parentesco que el otro que la desecha, es-tonce dezimos, que es tenuto (5) de cumplir la manda sobredicha, tambien como lo fuera el otro, si ouiesse